

SAMMENFATNING

RESUME AF UDREDNINGEN ARBEJDSLIVSKVALITET OG MODERNE ARBEJDSLIV

Af Stine Jacobsen, Helle Holt, Pia Bramming
og Henrik Holt Larsen

1. RESUME AF UDREDNINGEN

Det moderne arbejdsliv stiller krav om sammentænkning. Forskningsområder, der hidtil har opereret med problemstillingen om et produktivt, sundt og sikkert arbejdsliv fra forskellige perspektiver om arbejdsmarkedsmæssig effektivitet, økonomisk produktivitet og samfundsmæssig velfærd, opererer med tilsvarende problemstillinger pga. de udfordringer, et moderne arbejdsliv rejser. En stor del af disse nye udfordringer skyldes den samfundsmæssige og økonomiske forandring, der har fundet sted i overgangen fra industri- til viden- og servicesamfund.

Udredningens formål

Projektet har til formål, at udrede krydsfeltet mellem Velfærdsforskning (samfundsmæssigt perspektiv), HRM (erhvervsøkonomisk perspektiv) og Arbejdsmiljøforskning (arbejdsmarkedsperspektiv). Projektet søger dermed at præcisere, hvor og hvordan de tre områder overlapper hinanden. Eksisterende forskning (jf. projektansøgningen) peger på, at de tre områder i stigende grad overlapper hinanden og/eller deler problemfelt, men ikke nødvendigvis analyser, resultater og løsninger. Ved at udrede disse overlap og forskellige tilgange kan projektet skabe et grundlag for at skabe ny viden og en ny, tværfaglig befrugtning.

Projektet udreder dermed i første række den eksisterende forskning, der kan findes på området og analyserer dernæst disse overlap med henblik på at give yderligere mening til denne begrebsramme gennem analyse og refleksion, som kobler sig til udvalgte temaer, der bevæger sig på individ og organisations-, arbejdsmarkeds- samt samfundsniveau.

Problemstillingen for projektet er:

Gennem en systematisk litteratursøgning kortlægges områderne HRM-, Arbejdsmiljø- og Velfærdsfornknings konvergens og overlap. Samtidig beskrives og analyseres de områder, hvor overlap hhv. konvergens ikke forekommer.

Derudover er der udviklet tre arbejdshypoteser:

1. Medarbejderens samlede arbejdslivskvalitet opstår og påvirkes af samspillet mellem HRM, Arbejdsmiljø og Velfærd
2. Medarbejderens arbejdslivskvalitet er tæt sammenknyttet med medarbejdernes oplevelse af, om arbejdet er meningsfyldt og produktivt
3. Et bedre samarbejde mellem forskningsområderne HRM, Arbejdsmiljø og Velfærd vil kunne skabe bedre viden om og forebygge langvarige problemer på arbejdsmarkedet (fx sygefravær, udstødning og produktivitet)

Udredningen har dermed til formål at skabe et legitimt afsæt for videre forskning, som skal bidrage med større konvergens mellem de tre fagområder og forskningsniveauer, idet vi yderligere antager, at et tættere samarbejde vil kunne bidrage med større synergi til fordel for forskning og praksis, når det handler om *arbejdslivskvalitet og moderne arbejdsliv*.

Udredningens resultater

Der er en væsentlig forskel mellem de tre områder i forhold til, hvilket niveau forskningsområdet opererer på. De opererer på henholdsvis et mikro-, meso- og makroniveau. Eller sagt mere konkret: HRM har i udgangspunktet fokus på individet og organisationen, Arbejds miljøperspektivet ser primært på arbejdspladsen og arbejdsmarkedet, mens Velfærdsperspektivet har fokus på samfundet som sådan. Disse forskellige niveauer eller perspektiver synes at være en af forklaringerne på den historiske adskillelse mellem de tre områder.

Ud fra en systematisk litteratursøgning blev det klart, hvilke særlige temaer inden for de tre områder, der var de overlappende og konvergerende. De viste sig at være følgende:

- HRM: Work Life Balance og Personaleudvikling
- Arbejds miljø: Trivsel og Stress
- Velfærd: Sygefravær & Helbred samt Familieliv & Arbejdsliv

Litteraturreviewet indeholder en kvantitativ del og en kvalitativ del. Den kvantitative del viste, at blandt de 160.000 artikler, der fremkom ved blot at søge på forskningsområderne, kom vi ned på 127 artikler, når søgningen blev kvalificeret ved at lægge stramme søgekriterier ind. Søgekriterier, der forlanger et overlap til et af de andre områder. Ud af de 127 artikler viste det sig, at 86 artikler var relevante i vores sammenhæng. Det vil sige, at der både var overlap og tema-sammenfald med mindst ét af de andre områder. Derudover kunne det konstateres, at 24 artikler ud af de 86 siger noget særligt om *arbejdslivskvalitet og moderne arbejdsliv*.

Det viste sig endvidere, at der var meget få artikler, der have et overlap med alle tre områder, og egentlig også bemærkelsesværdigt få, der havde overlap til blot et af de andre områder. At forskningen i meget lille grad inddrager alle tre forskningsområder er dermed, i vores øjne, en indikation på, at forskningen relateret til *arbejdslivskvalitet og moderne arbejdsliv* kunne drage nytte af et nyt fælles paradigme, som formår at rumme og integrere de tre forskningsområder, som i vores øjne er i spil, når det handler om at frembringe så god forskning som muligt på områder som *arbejdslivskvalitet og moderne arbejdsliv*.

I udredningens sidste del gennemgås seks udvalgte undersøgelser. Undersøgelserne er udvalgt, idet de i særlig grad tematiserer udredningens formål. Undersøgelserne læses med henblik på at indkredse tværgående perspektiver, der peger på metode, formål, hypoteser og resultater i forskning relateret til *arbejdslivskvalitet og moderne arbejdsliv*. Af læsningen af undersøgelserne tematiseres to gennemgående perspektiver: *grænse-* og *kvalitetsperspektivet*.

Grænse- og kvalitetsperspektivet opstår i gennemgangen af undersøgelserne.

De tre eksempler på *grænseperspektivet* fokuserer primært på familie-arbejdslivs-balancen som den faktor, der giver hhv. højere økonomisk produktivitet, bedre psykisk arbejdsliv gennem mindre stress, samt et på sigt bedre fungerende samfund. Undersøgelserne peger på, at en bedre organisering og mere fleksibel byrdefordeling af hhv. arbejde og familieliv i et livtidsperspektiv vil formå

at indløse alle tre forskningsområders succesfaktorer: økonomisk produktivitet, bedre psykisk arbejdsmiljø og samfundsmæssig bæredygtighed.

De tre inddragne eksempler fra *kvalitetsperspektivet* viser undersøgelser af, hvordan personaleudviklende tiltag påvirker psykisk arbejdsmiljø og langsigtet bæredygtighed. Undersøgelserne viser dels, at iværksættelse af konkrete tiltag – som fx "Life Coaching" - indikerer at påvirke trivsel positivt, og at denne positive effekt *rækker ud over* organisationens umiddelbare succesfaktor om økonomisk overskud, men samtidig giver mere langsigtet samfundsmæssig bæredygtighed, mindre stress og større trivsel. Samtidig peger undersøgelserne på, at det gennem mere komplekse modeller for sammenhænge i arbejdslivet kan være muligt at indløse flere af niveauernes succesfaktorer samtidigt.

Det er centralt for begge perspektiver, at det er med udgangspunkt i selve arbejdet, medarbejderens relation til og udviklingen af dette, at de øvrige forskningsretninger gives mening.

De udvalgte undersøgelser i udredningen fokuserer *for det første* på betydningen af det moderne arbejdslivs samfundsrelaterede ændringer, som møder medarbejdernes relationer til selve arbejdet og *for det andet* på organisatoriske, personaleudviklende tiltag, der opererer direkte på denne relation.

Udredningen konkluderer, at de publicerede undersøgelser, der danner baggrund for udredningen ikke tilbyder et teoretisk rammeværk, der hjælper til at forstå, hvordan de tre fagområder konvergerer. De eksisterende undersøgelser opererer i højere grad på mere lineære indsatser og deres umiddelbare effekter på udvalgte områder (hhv. familie-arbejdsliv forhold og konkrete organisatoriske indsatser) set i forhold til forskellene i områdernes forskellige produktivetsforståelser (økonomisk overskud, psykisk arbejdsmiljø og samfundsmæssig bæredygtighed).

Det konkluderes i udredningen, at dette giver anledning til en fremtidig forskningsindsats, der fokuserer på at skabe mere overgribende teoretiske overvejelser, der sammentænker de tre forskningsområder ud fra den eksisterende forsknings anvendte perspektiver (*grænse og kvalitet*). Hermed vil den empirisk baserede forskning, som udredningen udreder, kunne kobles til de mere teoretisk orienterede tilgange, der motiverede udredningen med henblik på at skabe ny viden.

Det fremføres også i konklusionen, at udredningen selv har visse begrænsninger og afslører en række begrænsninger i den eksisterende forskning:

For det første bygger udredningen på det relativt begrænsede antal undersøgelser, der kunne identificeres i litteratursøgningen.

Disse undersøgelser sammentænker *for det andet* ikke alle tre forskningstilgange. Dette skyldes delvist udredningens afgrænsning til at beskæftige sig med eksisterende, afrapporteret forskning og at der i denne forskning er fokuseret på videnskabelige publikationer. Et bredere sigte ville givetvis kunne kvalificere udredningen yderligere.

For det tredje betyder afgrænsningen, at kun et begrænset antal skandinaviske resultater er repræsenteret. Dette giver alt andet lige en skævvridning i forhold til danske forhold, at der fokuseres på international, afrapporteret, videnskabelig forskning. På den anden side antages dette fokus at underbygge behovet for en forskningsindsats, der fokuserer på at skabe resultater, der kan stå distancen i en international sammenhæng.

Udredningen viser *for det fjerde*, at undersøgelsernes forskellige metodemæssige sigte har en betydning. De kvalitative undersøgelser i udredningen medtager flere perspektiver og undersøger mere komplekse sammenhænge. De kvantitative metoder tenderer hovedsageligt kun at inddrage to fagområder i en årsagsvirkningskæde: dvs. ét fagområde, der er genstandsfelt og ét som er påvirkningsfaktor.

På denne baggrund argumenterer udredningen for, at der er behov for et teoretisk rammeværk, der formår at sammentænke forskningsområderne, hvilket vil åbne mulighed for kvantitativ forskning, der rummer en større bredde. Samlet set peger denne tendens på to forskningsmæssige behov:

For det første identificeres behov for *begrebsdannende, kvalitative studier* på området. Sådanne studier bør tage afsæt i og sammentænke de identificerede perspektiver (*grænse- og kvalitetsperspektivet*). Det foreslås videre på baggrund af udredningens resultater, at de begrebsdannende, kvalitative studier bør følges op af interventionsstudier, der undersøger mulighederne for arbejdslivskvalitetsfremmende tiltag, der tilgodeser såvel økonomiske, arbejdsmiljømæssige og velfærdsmæssige produktivitetsfaktorer.

For det andet identificeres behov for studier, der specifikt forholder sig til de særlige forhold, der gør sig gældende på det danske/skandinaviske arbejdsmarked, som dels kan understøtte udviklingen af det danske arbejdsmarked og som kan bidrage kvalitativt til den internationale forskning på området.